

ISTORIA MILITARĂ PARTE INTRINSECĂ A ȘTIINȚEI MILITARE

MILITARY HISTORY INTRINSIC PART OF THE MILITARY SCIENCE

General de brigadă (r) prof. univ. dr. Nicolae CIOBANU*

Comunicarea are ca obiectiv tratarea rolului Istoriei Militare în cadrul Științei Militare. Sunt analizate părțile componente ale Istoriei Militare: Istoria Războaielor, Istoria Artei Militare, Istoria construcției forțelor armate, Istoria Gândirii Militare, Istoria Tehnicii Militare.

Lucrarea evidențiază metodele de cercetare și investigare folosite, așa cum sunt metoda istorică (cronologică) și metoda logică. Studiul Istoriei Militare pune la dispoziția Științei Militare date și concluzii cu privire la cauzele și caracterul războaielor, la principii de bază ale luptei armate. Referindu-se la definirea Istoriei Militare ca parte componentă a Științei Istorice și a Științei Militare, lucrarea o consideră ca o „știință de frontieră”.

Obiectul de studiu al Științei Militare este studierea apariției și evoluției forțelor armate, a războiului ca fenomen militar, trăgând concluzii și învățăminte prețioase atât pentru prezent cât și pentru viitor.

Cuvinte cheie: *Istorie Militară; Știința Militară; Istoria Artei Militare; Istoria Gândirii Militare; Istoria Tehnicii Militare.*

This paper aims at treating the role of Military History as part of the Military Science. We analyzed the components of military history: The History of Battles, Military Art History, History of Building the Armed Forces, History of Military Thought and the Military Equipment History.

The paper highlights the research and investigative methods used, such as history method (chronological) and logical method. The study of Military History provides to the Military Science data and conclusions on the causes and nature of war to the basic principles of armed battle. Referring to the definition of Military History as part of Military Science, the paper considers it a “frontier science”.

The subject of the Military History is studying the emergence and evolution of the armed forces, the military war as a phenomenon, drawing conclusions and lessons valuable both now and for the future.

Keywords: *Military History; Military Science; Military Art History; History of Military Thought; Military Equipment History.*

---

* Telefon: 021/411 22 74; 0723 526 469

Dezvoltarea ascendentă a Științei Militare în secolul XXI, reprezintă o cerință obiectivă a evoluției societății românești în ansamblu. Anumite ramuri ale Științei Militare, vor cunoaște, într-o strânsă relație cu științele tehnice, științele naturii cât și umaniste ș.a. o ascendență deosebită.

Constituind, încă de la începutul Școlii Superioare de Război, una dintre disciplinele de bază ale pregătirii corpului ofițerilor, istoria militară a rămas mai bine de peste un secol obiect de studiu al instituției militare de învățământ superior, ba încă în regimul dictatorial de tristă amintire, cursul de Istorie Militară cu subramura sa Istoria Artei Militare, a cunoscut sporirea numărului de ore. Din motive obscure însă, în primul deceniu al secolului XXI, a fost scoasă din programa de învățământ a Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Componentă a Științei Militare, Istoria Militară se constituie, de fapt într-o „știință de frontieră”, în sensul că analizează fenomenele militare, ținând seama de cerințele, regulile și metodele de studiu ale Istoriei, dar și de principiile, normele și legile luptei armate.

Definind Istoria Militară ca parte a Științei Militare, dicționarele, lexicoanele, lucrările de specialitate în domeniu etc. o consideră drept ramură a Științei Istoriei în general și, în același timp, a Științei Militare, care are ca *obiect de studiu* cunoașterea evoluției armatelor și analizarea conflictelor militare (războaie, campanii, operații militare, bătălii) în diferite perioade istorice, privite ca fenomene militare.

Între preocupările Istoriei Militare, locul principal îl ocupă: evoluția organizării și structurii armatelor, a tehnicii de luptă, ea analizează prin compartimentul *Istoria Artei Militare*, în mod obiectiv strategia, arta operativă și tactică folosite; studiază actele de conducere ale comandanților militari, modul de operațiune al trupelor la diferite eșaloane; consecințele militare și politice cât și deznodământul și rezultatele războaielor.

O atenție deosebită acordă Istoria Militară evoluției tehnicii militare și a mijloacelor de luptă, felului cum acestea influențează modul de desfășurare a acțiunilor de luptă.

Studiul Istoriei Militare permite să se desprindă concluzii deosebit de utile privind evoluția artei militare de-a lungul timpului, metodele de organizare și conducere a acțiunilor militare în diferite confruntări, factorii care au determinat conținutul și deznodământul războaielor, personalitatea și rolul comandanților militari, dar și comportarea trupelor de luptă.¹

Studiul Istoriei Militare pune la dispoziția Științei Militare date și concluzii cu privire la cauzele și caracterul războaielor, la principiile de bază ale luptei armate.

---

¹ *Lexicon militar*, ediția a doua revăzută, Editura SARA, 1994, p. 188.

Istoria Militară (parte componentă a Științei Militare și a Științei Istorice) are o serie de domenii de studiu bine definite de-a lungul constituirii Științei Militare ca entitate de sine stătătoare. Astfel, sunt recunoscute ca domeniu de studiu (direcții, ramuri de investigare) ale Istoriei Militare următoarele domenii: *Istoria Războaielor*, *Istoria Artei Militare*, *Istoria Construcției forțelor armate*, *Istoria Tehnicii Militare*, *Istoria Gândirii Militare*.

Stabilirea judicioasă a locului și rolului Istoriei Militare în cadrul sistemelor Științelor Militare în general și a Științei Militare în special, presupune aprecierea corectă a obiectului său de studiu, a fiecăruia dintre domeniile sale de specializare, ținând seama de dubla sa poziție: ramură a *Istoriei Generale* și, în mod simultan a *Științei Militare* care studiază războaiele, armatele în diferite epoci istorice privite ca fenomene militare.²

O serie de lucrări și studii, referindu-se la Istoria Militară, o definesc, ca Știința care se ocupă cu studiul evenimentelor și fenomenelor militare care au avut loc din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre, cu analiza acestora prin prisma factorilor care le-au determinat și influențat, semnificațiilor pe care le-au avut asupra dezvoltării societății omenești, înfățișând totodată, concluziile și învățămintele militare.

Elementul nou în această definiție, mai clar conturat se referă la desprinderea unor concluzii și învățăminte de ordin militar, la diferitele niveluri ale Artei Militare (strategie, artă operativă și tactică), domeniu important al Științei Militare. Așa dar, putem considera că pe baza analizei trecutului se pot pune în evidență unele concluzii, idei, cu caracter prospectiv, pentru acțiunile militare în viitor, ținând seama de noile condiții în care acestea se vor desfășura (teatre de acțiuni militare variate la mari distanțe de teritoriul național, introducerea armamentului de înaltă precizie, forțe militare puternic profesionalizate, legături cu trupele de operații prin satelit etc.). Cert este că elementele de bază specifice acțiunilor militare în forma lor clasică (teren, forțe armate, comandament, categorii de forțe armate, genuri de arme etc.) vor persista nu doar în perspectiva secolului XXI, ci probabil mult mai multă vreme.

Știința Istoriei Militare va oferi comandanților, statelor majore, analiștilor militari etc. cel puțin, date care să evidențieze cauzele unor înfrângeri (factorii care au determinat victoria etc), rolul unor factori aleatori, influența condițiilor atmosferice, condițiile hidrometeorologice, gradul de pregătire al luptătorilor, nivelul de înzestrare al acestora, starea motivațională a militarilor participanți la acțiunile militare, dintr-o perioadă mai apropiată sau mai îndepărtată. Nu în ultimul rând, aceasta mai scoate în evidență rolul comandanților în acțiunea militară, gradul lor de pregătire și „talentul”, „scânteia geniului

² Colonel Vasile Pricop, *Noțiuni introductive în Istoria Artei Militare*, Editura Academiei Militare, București, 1978, p. 1.

militar” în conceperea operațiilor, luarea deciziilor și conducerea acțiunilor pe câmpul de luptă, fie el tactic sau strategic.

Analizând aceste elemente și însușindu-și ceea ce a fost pozitiv în decursul unor războaie, campanii, operații militare, bătălii sau lupte, se oferă pentru viitor, și pentru cine știe să le distingă, prețioase învățăminte tocmai „*pentru a evita greșelile trecutului*”.

Studiind, fie doar în mod succint, unele învățăminte din lucrările unor teoreticieni militari în domeniul Istoriei și Artei Militare scrise în urmă cu secole, vom găsi că aceste reguli, îndemnuri și considerații sunt perfect valabile și în prezent și cu siguranță vor rezista exigențelor Secolului XXI-lea. Așa, spre exemplu, referindu-se la calitatea comandantului, teoreticianul militar Mauricius aprecia: „*cel mai bun conducător de oști dacă folosește cu pricepere meșteșugul așezării și conducerii oștilor, ajunge să fie stăpân neșovăielnic pe oastea dată în seama lui și răspunde la încercările de tot felul din partea dușmanilor și astfel să atingă ținta dorită ... apoi (comandantul, n.n.) i se cere să fie cumpătat, să nu fie lăsător și nepăsător, spre a putea ușor a îndrepta, prin hărnicie și stăruință, chiar și întâmplările cele mai grele. Cine nu știe a prețui pe alții, ajunge și el cu totul fără preț. Pentru înfăptuirile mai de seamă, să ceară mereu sfatul altora și, pe cât poate, să îplinească repede și cu tărie, hotărârile luate*”³.

Contribuția Istoriei Militare în fundamentarea unor norme, reguli și principii etc. de ducerea acțiunilor de luptă este importantă, întrucât, pe baza experienței din trecut – evitând greșelile comise și ținând seama de tot ceea ce a fost progresist, înaintat – se desfășoară activitățile prezentului și se proiectează cele din viitor. Altfel spus „*să privim trecutul cu fața spre viitor*”, întrucât nu întotdeauna, nu în toate confruntările, duse spre exemplu de armata română, totul a fost perfect și s-a desfășurat la nivelul cerințelor luptei armate. Nu de puține ori, armata română a participat la confruntări militare insuficient de temeinic pregătite sub aspectul înzestrării și instruirii (cazul participării Armatei Române la cele două conflagrații mondiale).

Deși într-o serie de lucrări ale unor istorici militari ca: *Radu Rosetti, Mircea Tomescu, Alexandru Averescu, Gh. Dobija, Gr. Crăiniceanu, C. Kirițescu, R. Boldescu, I. Jitianu, Alexandru Anastasiu*, sunt înserate o serie de învățăminte de ordin militar, principii, forme și metode privind lupta armată, nu întotdeauna ideile, considerațiile și soluțiile preconizate au fost apreciate ca reale, utile; esențialul însă nu s-a realizat, adică nu s-a ținut aproape – cu o strădanie de o cauză mai bună – deloc seama de acestea.

Mai mult ca oricând, comandantul suprem al Armatei Române în prima parte a celui de-al Doilea Război Mondial, a înțeles însă mult prea târziu, că situația nesatisfăcătoare a

³ Mauricius, *Arta militară*, Editura Militară, 1973, p. 7.

armatei era rezultatul a două decenii de neglijare a pregătirii forțelor militare și că, în perioada interbelică, după înfăptuirea României Întregite, echipele guvernamentale succedate la putere nu se preocupaseră să dea statului și națiunii pregătirea necesară pentru clipele marii încercări. Iată ce au făcut oamenii politici timp de două decenii cu armata – aprecia generalul.

Ce alte soluții privind căile de urmat de către Știința Militară, în căutările sale sinuoase, pentru găsirea celor mai adecvate moduri de evoluție ale *Teoriei generale a Științei Militare, Artei Militare, Teoriei Organizării Militare, Teoria Instruirii și educării trupelor sau geografiei Militare*, decât cele care (între multe altele) reliefează ceea ce a fost bun, înaintat, apreciat și de alți observatori străini în Istoria și Arta Militară autohtonă.

În acest sens dorim să amintim doar două aprecieri referitoare la modul cum s-au comportat trupele române pe Frontul de Est. Astfel, în declarația făcută de Hitler la 12 august 1941, la Berlin, ambasadorului Spaniei, afirma că: „*trupele române sunt absolut extraordinare*”. În timp ce generalul – de mai târziu – Hans Speidel, ajuns comandant al forțelor terestre N.A.T.O: din Europa Centrală la mulți ani după terminarea războiului, răspunzând la întrebarea ziaristului Cyrus Subzberger: „*Care au fost cele mai bune trupe ale Axei, în afară de germani? Finlandezii, croații, ungurii?*” (Ziaristul nu auzise că în Războiul din Est, Armata Română ca efective, se situa pe locul II după Germania n.a.). Generalul a răspuns: „*Nici unul dintre aceștia. Românii. Dați-le șefi buni și nu veți găsi trupe mai bune!*”

Analizând locul și rolul Istoriei Militare în cadrul Științei Militare, constatăm că atât în trecut, cât și în prezent, și, cu atât mai mult în viitor, prin obiectul său de studiu, deține un rol important în ansamblul Științei Militare.

Nu se poate face o analiză cât de cât serioasă a unor fenomene ca: *aparitiia armatei și evoluția acesteia, războiul – rezultat al contradicțiilor sociale – gândirea militară și perspectivele sale în viitor, istoria construcției forțelor armate în diferite etape istorice, istoria tehnicii militare* fără a apela la metodele de studiu ale Istoriei Militare.

Studiind elementele luptei armate, Istoria Militară prin domeniile sale de specializare, studiază apariția, evoluția și modul cum au fost aplicate în războaiele trecute strategia, arta operativă și tactică, legile, principiile, formele și procedeele luptei armate, modul cum au fost influențate acestea de dezvoltarea societății omenești, de apariția și aplicarea în domeniul militar a unor cuceriri științifice (aburul, motorul cu ardere internă, dinamita, reacțiile chimice, energia electrică, fisiunea și fuziunea nucleară, energia nucleară etc.).

Referindu-se la rolul Istoriei Militare, istoricul militar Delmos consideră că: „*ceea ce poate oferi istoria militară contemporană este studiul comportării în luptă a omului civilizației*”

*industriale ... Studiul războaielor din Coreea și Vietnam ne-o va lămuri mai bine decât cel al războaielor din secolul XVIII-lea și chiar din anii 1914-1918*⁴.

Analizând războaiele trecute dar și cele ce se desfășoară în prezent, Istoria Militară evidențiază *continuitatea, tradiția și inovația*, poate remarca *similitudini și deosebiți* în pregătirea și desfășurarea acestora, rolul factorului uman în război, dar și al mijloacelor tehnice noi introduse în dotarea trupelor. Pe baza acestor concluzii se pot furniza date pentru formularea unor noi reguli și principii privind lupta armată, date care să permită elaborarea de noi norme privind ducerea unei operații militare, lărgimea fâșiilor (raioanelor) de acțiune, ritmul ofensivei, viteza de deplasare, durata pregătirii de foc a unei operații militare.

De o deosebită valoare este punerea în circulație de către istoricii și teoreticienii militari a unor valoroase lucrări, începând cu cele ale *înțelepților lumii antice*, ale căror scrieri sunt, în mare parte, valabile și în zilele noastre, deși au fost gândite în urmă cu sute și chiar mii de ani. Spre exemplu, considerațiile gânditorului militar Sun Tzî (care a trăit în secolele VI-V î.Ch.) își găsesc o mare aplicabilitate și în prezent, deși au fost scrise cu mult timp în urmă.

Referindu-ne la metodele de cercetare și investigare folosite de Istoria Militară în analizarea unor războaie, campanii, operații militare și bătălii, a rolului tehnicii de luptă în război, activitatea comandamentelor și statelor majore, aceasta folosește prioritar *metoda istorică* (cronologică) și *metoda logică* de cercetare, metode ce sunt folosite, de regulă, concomitent.

Metoda istorică constă în urmărirea succesiunii apariției și evoluției cronologice a fenomenelor militare. Metoda impune ca în studiul și analiza militară să fie respectată ordinea strict cronologică a apariției și evoluției fenomenelor militare, situarea lor în timp și spațiu. Ea are conexiuni cu politica, economia, științele socio-umane, tehnice, matematice. Metoda cronologică impune ca o condiție esențială, analiza, studierea și aprecierea fenomenului respectiv, ținând cont de condițiile perioadei respective, când și cum a apărut fenomenul respectiv.

Metoda logică de studiu și analiză reprezintă un sistem de principii teoretice și selecție, de analiză și sinteză a materialului empiric supus cercetării. În cercetarea fenomenelor de care se ocupă Istoria Militară, metoda logică recurge la aplicarea în procesul de investigare a unor categorii ca: *analiza, sinteza, comparația, abstractizarea, inducția, deducția, analogia* etc.

---

⁴ Locotenent-colonel Delmos, *Revue Historique de l'armée*, nr. 20, din 1970, p. 101.

De asemenea, în procesul de cercetare științifică se folosește o serie de scheme logice (algoritmi), se recurge la instrumente matematice așa cum ar fi: *teoria probabilităților, statistica, modelarea matematică, teoria informației* etc.

Indiferent de metoda folosită Istoria Militară studiază și analizează obiectul său folosind și materialul factual deosebit de bogat, așa cum sunt: *planurile de operații, ordinele și directivele militare, rapoartele de operații, jurnalele acțiunilor de luptă, datele privind asigurarea de toate felurile, memoriile de război, presa cotidiană și periodică*, cu referiri la situația militară dintr-o anumită zonă, segment de front sau raion al acțiunilor de luptă.

Preocupările unor înaintași de a studia și sintetiza experiența militară a oștirii autohtone, încă de la primele formațiuni cvasistatale, prin scrieri ce dovedesc o cunoaștere profundă a sistemului militar românesc, a cerințelor impuse de poziția geostrategică a teritoriului românesc, s-au materializat unele lucrări, cu pronunțat caracter științific în domeniul Istoriei Militare.

Între scrierile cu elemente de Istorie Militară, mai clar conturate, le-am moștenit încă din evul mediu. Între acestea un loc de frunte îl ocupă „*Învățămintele lui Neagoie Basarab către Fiul său Theodosie*”.

Lucrările prețioase ale unor istorici militari în frunte cu *Nicolae Bălcescu*, scrierile lui *Mihail Kogălniceanu*, *George Barițiu*, *Simion Bărnuțiu* sau *Avram Iancu* care au analizat învățămintele desprinse din pregătirile militare și luptele oastei revoluționare din Transilvania în timpul Revoluției din anii 1848-1849, și-au dovedit valabilitatea decenii întregi și sunt la fel de importante pentru zilele noastre, ceea ce ne determină să credem că pot oferi învățăminte utile și în viitor.

Evocarea trecutului de luptă în opera istoricului *Nicolae Bălcescu* are ca obiectiv principal evocarea faptelor de arme ale românilor, în scopul trezirii sentimentului național după un secol al domniilor fanariote, timp în care *instituția ostășească decăzuse cu totul*.

„*Este prea de crezut că românii să nu fi fost mai prejos decât celelalte nații europene în arta militară. În al XIV-lea, XV-lea și XVI-lea veac, școala războiului era în Țările Dunării de Jos: Ungaria, Transilvania, Serbia, România și Moldova. Providența scoase oameni mari în acele locuri ca să apere creștinătatea amenințată. Mircea cel Bătrân, Ioan Huniud – cavalerul cel alt al României – Dan al III-lea, Ștefan cel Bun și Mare al Moldovei, Vlad Țepeș, Mihai Viteazul, toate aceste genii înalte care se luptau totdeauna **unul împotriva a zece**, trebuiau să aibă oarecare temeinice principii de **artă militară care nu este alta decât de a învinge o putere mai mare cu alta mai mică***”⁵.

⁵ Apud. *Pagini din gândirea militară românească*, fără date editoriale, p. 369.

Desigur Războiul de Apărare nu va fi în niciun caz un război purtat cu masa întregii populații, dar fiecare cetățean al țării trebuie să știe ce să facă într-o asemenea situație. Acum când serviciul militar nu mai este obligatoriu, considerăm că este totuși imperios necesară găsirea unor forme fie și numai de pregătire sumară a tinerilor încorporabili. Este drept beneficiem ca stat membru N.A.T.O. de „umbrela” acestei structuri, dar trebuie noi înșine să fim apti pentru a face față unor acte de terorism de proporții, acțiuni iredentiste separatiste înarmate, situații în care nu trebuie să stăm „cu mâinile în sân” așteptând intervenția N.A.T.O.

Istoria Militară constată că experiența ultimelor confruntări armate au demonstrat superioritatea armatei de profesioniști (fără a deveni armate de mercenari), care vor fi armatele viitorului, dar se impune totodată să nu fie neglijat potențialul de luptă al întregii națiuni în caz de pericol, catastrofe naturale de proporții etc.

Am analizat câteva aspecte prin care am demonstrat că Istoria Militară este parte intrinsecă a Științei Militare. Totodată, considerăm că în primul secol al mileniului trei este nevoie de o cunoaștere și valorificare a experienței trecutului. Tradițiile militare, cutumele privind ducerea războiului, nu pot constitui o „frână” în aplicarea la condițiile concrete a fiecărei țări, a celor mai înaintate cuceriri ale științei și tehnicii în domeniul militar. În acest context Istoria Militară poate constitui, ca parte a Științei Militare și în viitor o nesecată sursă de învățăminte privind lupta armată.

BIBLIOGRAFIE

- Lexicon militar*, ediția a doua revăzută, Editura SARA, 1994.
Colonel Vasile Pricop, *Noțiuni introductive în Istoria Artei Militare*, Editura Academiei Militare, București, 1978.
Mauricius, *Arta militară*, Editura Militară, 1973.
Locotenent-colonel Delmos, *Revue Historique de l'armée*, nr. 20, din 1970.

